

Edukacja w oswojaniu z tematyką niepełnosprawności

Świat podlega nieustannym przemianom dokonującym się we wszystkich obszarach i zakresach jego funkcjonowania. Spowodowane są one zarówno rozwojem cywilizacyjnym, nowymi technologiami, jak i zmianami warunków oraz trybu życia. Inne jest obecnie także spojrzenie na człowieka, jego codzienne zmagania, plany życiowe, możliwości oraz na jego odrębność. Swoisty rodzaj odmienności stanowi niepełnosprawność, która również wpisana jest w mozaikę ludzkiego życia. Potrzebę podejmowania działań zmierzających w kierunku oswojania z tą problematyką uzasadnia fakt stałego wzrostu liczby osób o ograniczonej sprawności, które stanowią obecnie coraz liczniejszą grupę, a ich odsetek wzrasta również w Polsce¹. Przewiduje się, że tendencja ta będzie nadal się utrzymywała pomimo podejmowanych czynności zapobiegawczych², stanowiąc problem społeczny wymagający specjalnej uwagi i odpowiedniego podejścia. Przyrost liczby osób niepełnosprawnych uwarunkowany jest wieloma przyczynami. Wynika on głównie z procesu wydłużania się przeciętnego okresu trwania życia, postępu medycyny w zakresie ratowania życia i leczenia urazów, starzenia się społeczeństwa, urbanizacji i industrializacji przyczyniających się do powstawania chorób cywilizacyjnych. Reformy społeczno-polityczne dokonujące się w naszym kraju na przestrzeni ostatnich lat również wpłynęły na zmianę sytuacji osób niepełnosprawnych. W ich wyniku pojawiły się nowe rozwiązania strukturalne i organizacyjne, nowe wytyczne funkcjonowania instytucji oraz nowe unormowania prawne. Wypracowanie odpowiedniego systemu udogodnień

¹ Ostatnie pełne dane dotyczące liczby osób niepełnosprawnych w Polsce pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego, który odbył się w 2011 r. Jego wyniki wskazują, iż w naszym kraju było blisko 4,7 mln osób niepełnosprawnych. Są to jednak dane niedoszacowane, gdyż 1,5 mln respondentów skorzystało z prawa dobrowolności odpowiadania na pytania i nie udzieliło odpowiedzi. Zob. B. Rędzia, *GUS. Są wstępne wyniki spisu powszechnego*, Niepełnosprawni.pl 31.08.2012, <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/116886>, dostęp 28.05.2017.

² J. Kirenko, *Indywidualna i społeczna percepcja niepełnosprawności*, Lublin 2007, s. 5.

czy określenie postaw wobec niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i osób dorosłych wymaga także podejmowania różnego rodzaju działań przez instytucje oświatowo-wychowawcze. Zwrot w podejściu do osób niepełnosprawnych to niewątpliwy postęp, jaki dokonał się na tym polu, jednak rozdzźwięk pomiędzy ich oczekiwaniami i potrzebami a możliwościami ich zaspokajania jest nadal duży.

Ewolucja poglądów dotyczy także sposobu rozumienia niepełnosprawności. Zauważa się wyraźne przejście

od traktowania jej jako problemu jednostki, która z przyczyn ograniczeń funkcjonalnych lub psychologicznych ubytków nie może zapewnić sobie własnym wysiłkiem odpowiedniej jakości życia, do problemu barier ekonomicznych i społecznych uniemożliwiających samodzielne zapewnienie sobie przez osoby dotknięte ograniczeniami takich warunków³.

To nowe spojrzenie wyłoniło dwa modele pojmowania istoty niepełnosprawności: indywidualny oraz społeczny. Przedstawiony sposób myślenia stanowił wynik wyraźnego wzrostu świadomości praw przysługujących każdej osobie oraz zespolenia się środowisk osób niepełnosprawnych w działaniach na rzecz ich przestrzegania i egzekwowania. Czynności te wydają się konieczne dla rzeczywistego wyrównywania szans życiowych osób niepełnosprawnych w różnych sferach ich funkcjonowania społecznego. Przeciwwstawienie się medycznemu modelowi pojmowania niepełnosprawności miało na celu umocnienie niezależności tych jednostek oraz odejście od instytucjonalizacji form świadczonej im pomocy⁴. Warto przypomnieć, iż

idea niezależnego życia (*independent living*) była wyrazem dążeń osób niepełnosprawnych do samodecydowania o swoim życiu osobistym, społecznym i politycznym oraz zakresie i sposobie korzystania z alternatywnych form pomocy wynikającej z konsekwencji niepełnosprawności⁵.

W społecznym modelu percepcji niepełnosprawności wychodzi się do osoby niepełnosprawnej, zdejmując z niej winę za dyskryminację i odrzucenie społeczne. Podstawowa i zasadnicza zmiana polega na zaakceptowaniu osób z niepełnosprawnością takich, jakimi są w rzeczywistości, a nie – jak dotychczas – z punktu

³ M. Zrałek, *Barriere życiowe niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem barier architektonicznych*, [w:] *Niepełnosprawni w środowisku społecznym*, red. L. Frąckiewicz, Katowice 1999, s. 72–73.

⁴ Niezależność odnoszona jest tutaj do wszystkich aspektów ludzkiej egzystencji: edukacji, zatrudnienia, warunków mieszkaniowych, kultury, sportu czy polityki. Idea tego ruchu oparta jest na „respektowaniu przez społeczeństwa potrzeb osób niepełnosprawnych w celu stworzenia równych szans oraz przeciw oczekiwaniu wobec osób niepełnosprawnych, aby dostosowywały się do zewnętrznie danego ideału normalności, co zmusza te osoby do zaprzeczenia własnej tożsamości”. Cyt. za: M. Zrałek, *Barriere życiowe niepełnosprawnych...*, dz. cyt., s. 73.

⁵ Tamże.

widzenia osób pełnosprawnych i oczekiwań, jakim niepełnosprawni musieli sprostać, by móc starać się o ewentualną akceptację⁶.

Zmieniający się świat nakazuje wręcz konieczność dokonywania reform w sposobie edukacji młodego pokolenia. Kształtowanie postaw wobec odmienności drugiego człowieka – w tym również jego niepełnosprawności – stanowi obszar wymagający dalszego doskonalenia. Najistotniejsza wydaje się możliwość organizowania wspólnego kontaktu i poznawanie osób niepełnosprawnych w warunkach codziennego życia. Sytuacje takie umożliwiają zwrócenie uwagi młodego człowieka również na swoją odmienność w rozmaitych zakresach i sferach. Niezbędne staje się w tym procesie przygotowanie dzieci i młodzieży do pluralizmu, demokracji, otwartości, tolerancji i szacunku w stosunku do innych środowisk (naturalnych i kulturowych), a także równości, negocjacji, współistnienia, samodzielności myślenia i działania⁷. Szkoły realizują w praktyce ideę integracji społecznej osób niepełnosprawnych, a to powoduje, że wśród zadań nauczycieli-wychowawców pojawia się konieczność świadomej edukacji wychowanków do akceptacji i tolerancji wobec ich niepełnosprawnych rówieśników oraz niepełnosprawnych dorosłych. Z całą odpowiedzialnością można powiedzieć, że włączenie osób niepełnosprawnych w struktury szkoły ogólnodostępnej wywarło zasadniczy wpływ na poprawę wzajemnych relacji w zróżnicowanym środowisku szkolnym, jednak szczególnie mocno należy podkreślić, iż w tej kwestii jest jeszcze bardzo dużo do zrobienia, co nieodzownie wymaga podjęcia intensywnych zabiegów wychowawczych. Należy przy tym pamiętać, iż działania te powinny być prowadzone długofalowo i charakteryzować się systematycznością.

Edukacja pełni nieocenioną rolę w przygotowaniu człowieka na spotkanie i do spotkania z niepełnosprawnością zarówno w sensie wychowania, jak i kształcenia. Oba te procesy posiadają nieograniczone wręcz możliwości i zasoby w zakresie kształtowania postaw, wartości, norm i zasad regulujących ludzkie życie (wychowanie). Umożliwiają również przekazywanie wiedzy i informacji o samej niepełnosprawności, a także wynikających z niej ograniczeń, konsekwencji czy negatywnych postaw wobec osób z niepełnosprawnością (kształcenie).

Pod pojęciem edukacji rozpatrywanej w jej szkolnym kontekście przyjmuje się, iż jest ona systemem świadomych działań i czynów polegających na wywoływaniu pożądanych (zaplanowanych i zaprojektowanych) zmian w jednostkach lub grupach osób. Traktuje się ją jako nadrzędną i sterującą kategorię

⁶ Zob. I. Rudek, *Człowiek z niepełnosprawnością. Czy istnieje szansa na akceptację społeczną?*, [w:] *Przełamywanie barier psychologicznych, społecznych i emocjonalnych w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych w społeczeństwie*, red. B. Orłowska, P. Prüfer, Gorzów Wlkp. 2011, s. 33–42.

⁷ Zob. A. Karpińska, *Edukacja w dialogu i reformie*, Białystok 2002; także, *Kreatorzy edukacyjnego dialogu*, Białystok 2002.

postępowania w analizie procesów edukacyjnych. Działania podejmowane na terenie szkoły w szczególności powinny przybierać zamierzony charakter i prowadzić do przekształcania osobowości wychowanków oraz stymulować powstawanie jakościowych zmian rozwojowych, zwłaszcza w sferze informacyjno-emocjonalno-wolicjonalnej. Cele i programy edukacji stanowią wynik względnie stałych idei, ideałów, założeń i wzorców, które realizowane są poprzez stwarzanie odpowiednich warunków i kreowanie działań⁸ stanowiących swoistego rodzaju pomoc w prowadzeniu człowieka, w stawaniu się człowiekiem. Edukacja jest procesem, który wiąże się z wykorzystaniem mądrości oraz potencjałów wytworzonych w przeszłości przez społeczeństwo. W oparciu o to dziedzictwo człowiek może rozwijać umiejętności prowadzące do nowej wiedzy⁹. We wskazaniach tych mieści się zatem budowanie pozytywnych relacji z osobami niepełnosprawnymi, które powinno opierać się o podstawy wiedzy teoretycznej, to znaczy być realizowane poprzez przeżywanie emocji wynikających z poznawania określonej sfery rzeczywistości, oraz możliwość nawiązywania z nimi kontaktów w środowiskach społecznych funkcjonowania dziecka. Szkoła, a zwłaszcza klasa szkolna, stanowi doskonałe miejsce dla podejmowania problematyki związanej z niepełnosprawnością. Dzięki praktycznemu zastosowaniu idei integracji społecznej osób niepełnosprawnych, dokonującej się za sprawą włączania dzieci niepełnosprawnych w struktury szkoły masowej, powstała przestrzeń do tworzenia prawdziwych relacji pomiędzy osobami pełno- i niepełnosprawnymi. W kontakcie z niepełnosprawnymi rówieśnikami dzieci nabywają cennych umiejętności potrzebnych w codziennym życiu w świecie pełnym różnorodności. Edukacja posiada duże możliwości w obszarze zbliżenia szkoły do realnego życia. To właśnie od współczesnej szkoły oczekuje się przygotowania młodych ludzi do funkcjonowania w aktualnej rzeczywistości, a procesowi kształcenia nadaje się charakter „doświadczenia życiowego, rozciągając je w czasie i przestrzeni”¹⁰.

Szkoła stanowi zatem doskonałe miejsce do podejmowania pracy wychowawczej w zakresie kształtowania właściwych postaw wobec osób niepełnosprawnych. Jednym z najważniejszych sposobów osiągnięcia tego celu jest zapoznanie dzieci i młodzieży ze społecznie przyjętą hierarchią wartości, zwłaszcza w obliczu powszechnego rozczarowania upadkiem norm regulujących zachowania człowieka. Ważne jest również przybliżanie uczniom podstawowych praw człowieka i konieczności ich przestrzegania, bowiem traktują one o równości wszystkich ludzi, którzy, bez względu na przyczynę, mają prawo do życia, nauki i pracy oraz do odmienności. Kształtowanie postaw tolerancji i akceptacji wobec osób

⁸ W. Kojs, *Systemy edukacji i ich teorie a pedagogika*, [w:] *Edukacja jutra. Edukacja w społeczeństwie wiedzy*, red. K. Denek [i in.], Sosnowiec 2010, s. 39.

⁹ S. G. Blythe, *Harmonijny rozwój dziecka*, Warszawa 2010, s. 216.

¹⁰ E. Faure, *Uczyć się, aby być*, Warszawa 1975, s. 337.

różniących się jakąś cechą, szczególnie, gdy tą odmiennością jest niepełnosprawność, wywiera u młodych ludzi zasadniczy wpływ na całokształt ich późniejszych relacji interpersonalnych. Trzeba przyznać, że jest to trudne zadanie wychowawcze z uwagi na fakt, iż życie człowieka, jego ciało i zdrowie są postrzegane w wielu kulturach jako najwyżej cenione wartości, które przyczyniają się do powstawania określonych norm, poglądów, zwyczajów i zasad panujących w danej zbiorowości. Działania te znajdują odbicie w realizacji procesu edukacji.

Proces edukacyjny rozumiany jako podstawowa forma działalności człowieka, przygotowująca go do nowych zadań i ról społecznych, zapewniająca przekaz dorobku kultury i stymulująca rozwój w różnych sferach życia zbiorowego, poddawany jest ostrej krytyce zarówno w kręgach naukowych, jak i w opinii społecznej¹¹. Szkoła jako instytucja stara się sprostać wymaganiom, jakie stawia przed nią społeczeństwo. Dokonujące się zmiany wyznaczają nowe obszary działań lub redefiniują dotychczasowe. Głównym jej priorytetem jest jednak potrzeba całościowego spojrzenia na sprawy wychowania. Ważny jego element stanowią postawy prezentowane przez dzieci i młodzież w stosunku do osób niepełnosprawnych. Podejmowane przez nauczycieli-wychowawców starania nad kształtowaniem pozytywnego stosunku wobec jednostek o ograniczonej sprawności powinny uwzględniać rozbieżności zachodzące pomiędzy postawami deklarowanymi a faktycznie przez uczniów prezentowanymi. Postawy pełnią istotną rolę w funkcjonowaniu człowieka. Powstają one w życiu osobniczym na podłożu potrzeb społecznych jednostki oraz indywidualnego doświadczenia nabywanego w toku codziennego życia.

Podejście do niepełnosprawności oraz przyjęte postawy w stosunku do osób o ograniczonej sprawności stanowią specyficzną kategorię ładu społecznego. Każde społeczeństwo dąży do zaprowadzenia i utrzymania porządku wynikającego z pewnej określonej organizacji życia społecznego. Zapewnić go może współistnienie ludzi oparte na określonych zasadach i normach wypływających z uznawanych wartości. Zachowanie poszczególnych członków zbiorowości i prezentowane przez nich postawy stanowią wynik moralności, panujących obyczajów, tradycji oraz systemów wartości. Duże znaczenie ma także prawo i jego konstrukcja, ideologia oraz wyznawany światopogląd¹². Ład społeczny stanowi o istnieniu społeczeństw. Do najbardziej istotnych jego komponentów można zaliczyć między innymi: hierarchię wartości i norm powszechnie akceptowanych przez zbiorowość, pozytywne więzi między członkami społeczności, współpracę oraz sprawiedliwy podział obowiązków, zdolność porozumiewania się, racjonalizację zarządzania wspólnymi dobrami oraz organizację aktywności społecznej. Ład społeczny uznawany jest za istotną indywidualną i zbiorową wartość

¹¹ Zob. J. Szczepański, *Spoleczne uwarunkowania rozwoju oświaty*, Warszawa 1989.

¹² Zob. R. Smolski, M. Smolski, E. H. Stadtmüller, *Słownik Encyklopedyczny. Edukacja Obywatelska*, Wrocław 1999.

pozwalającą osiągać inne cele¹³. Ogólne zasady regulujące ludzkie współistnienie i możliwość funkcjonowania obok siebie jednostek różniących się od siebie musi opierać się o respektowanie norm i reguł stanowiących jego podstawę. Sukces takiej organizacji życia zbiorowości zależy od zapoznania z wspomnianymi zasadami i regułami, które warto zacząć możliwie wcześnie. Najbardziej właściwym miejscem dla podejmowania tego typu działań są podstawowe środowiska wychowawcze – rodzina i szkoła, z dużą pomocą mogą przyjść także media¹⁴, wywierające w dzisiejszych czasach ogromny wpływ na człowieka zarówno w sferze myślenia, działania, jak i kształtowania postaw.

Szkoła jako miejsce, w którym dzieci i młodzież zdobywają wiedzę z różnych dyscyplin i dziedzin nauki oraz nabywają rozmaite kompetencje i umiejętności, stanowi tym samym idealną przestrzeń do oswojania z tematyką niepełnosprawności oraz uzyskiwania informacji na temat związanych z nią problemów. To także środowisko uczenia się prawidłowych postaw wobec choroby i osób dotkniętych niepełną sprawnością. Jest to również doskonały poligon doświadczalny z uwagi na realizowaną od wielu już lat w szkolnej praktyce ideę kształcenia integracyjnego dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Efekty działań podejmowanych przez szkołę w tym zakresie są już widoczne zarówno w rzeczywistości szkolnej, jak i poza nią, jednak nadal nie są one wystarczające. Wielu wzorów zachowań dostarczają czytanki czy lektury szkolne, a problematyka niepełnosprawności zawarta jest również w szkolnych podręcznikach. Warto wykorzystać też obecność osób niepełnosprawnych w strukturach szkolnych klas, aby w praktyce uczyć właściwych zachowań względem nich. Powstające między uczniami napięcia i konflikty oraz inne naturalne sytuacje związane z codziennym wspólnym funkcjonowaniem trzeba potraktować jako bazę do kształtowania pozytywnych postaw opartych na zrozumieniu i akceptacji dla odmienności oraz wynikających z niej utrudnień.

Określenie i powstawanie norm zachowania oraz ich znajomość nie oznacza jeszcze ich przestrzegania ani w praktyce szkolnej, ani w życiu codziennym. Droga wiodąca od zapoznania się z regułą do jej respektowania zawiera w sobie następujące po sobie procesy: rozumienia, akceptacji i internalizacji. Brak czy nieuwzględnienie jakiegoś etapu może spowodować niepełne przyswojenie danej normy. W pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela-wychowawcy nie chodzi bowiem wyłącznie o przekazanie informacji o obowiązujących zasadach regulujących relacje międzyludzkie, ile raczej o ich przyswojenie i praktykowanie.

¹³ F. Znaniecki, *Nauki o kulturze*, Warszawa 1979, s. 26.

¹⁴ Zob. I. Rudek, *Media w kreowaniu wizerunku osób z niepełnosprawnością. Szczególna rola telewizji*, [w:] *Miejsce Innego we współczesnych naukach o wychowaniu. Inny wobec wyzwań współczesnego świata*, t. 4, red. I. Chrzanowska, B. Jachimczak, D. Podgórska-Jachnik, Łódź 2011, s. 43–51.

Z funkcjonowaniem współczesnej szkoły związany jest jednak pewien niepokój wynikający z faktu, że wiele norm wyrabia się jako nawyki albo wprowadza się je pod rygiorem karalności. Obowiązujący system nagród i kar, a szczególnie kar, nie sprzyja kształtowaniu pozytywnych postaw, ile raczej orientacji na unikanie sankcji postrzeganej jako bodziec awersyjny. Tymczasem uczenie pozytywnego nastawienia i w miarę normalnego traktowania osób z niepełnosprawnością wymaga uświadamiania etycznego wymiaru takiej postawy. Młody człowiek dopiero wówczas, gdy będzie wewnętrznie przekonany o potrzebie postępowania w określony sposób, przyswoi trwałe wzorce zachowania. Natomiast działania nastawione na uniknięcie kary, jak powszechnie wiadomo, nie skutkuje postawami stałymi, co stoi w opozycji do celów wychowania. Dla uzyskania takich efektów konieczne jest, aby w szkole obowiązywał system norm wyraźnie określający, jakie zachowania są do przyjęcia, a jakie nie. Praktyka szkolna pokazuje jednak co innego. Często zdarza się, że na terenie szkoły normy i reguły, pomimo ich formalnego istnienia, nie są przestrzegane, nie funkcjonuje też ani ich kontrola, ani ocena. Szkoła zamiast być przestrzenią zdobywania użytecznych, akceptowanych społecznie, życiowych doświadczeń często jest miejscem totalnego braku zasad i przepisów, żeby nie powiedzieć, uczniowskiej samowoli. Wskazuje się także, iż szkoła stanowi „poligon bezprawia”¹⁵. Dokumentem regulującym uczniowskie zachowania na terenie szkoły jest oczywiście regulamin szkolny, jednak wymiarem znajomości, akceptacji i przestrzegania zawartych w nim paragrafów jest szkolny korytarz.

Uczenie przestrzegania zasad i reguł oraz postępowania wobec i z osobami niepełnosprawnymi, zgodnego z obowiązującymi normami, może być realizowane poprzez podpisywanie umów z uczniami. Jest to skuteczna i korzystna metoda stosowana w pracy wychowawczej. Zawarcie umowy jest sytuacją, w której umawiające się strony mają możliwość przedstawienia swoich potrzeb, interesów i propozycji rozwiązań, tak aby zadbać o swoje własne sprawy i sprawy, w których będą uczestniczyć z innymi partnerami procesu wychowawczo-dydaktycznego. Szczegółnej troski wymaga natomiast uwzględnienie sytuacji, kiedy tymi partnerami mogą być niepełnosprawni koledzy. W takiej umowie powinno się wskazać:

- czas i miejsce obowiązywania umowy;
- zakresy zobowiązań, jakie biorą na siebie strony;
- określone konsekwencje realizacji zobowiązań i niewywiązania się z nich;
- termin omówienia realizacji umowy¹⁶.

¹⁵ A. Nalaskowski, *Szkoła jako poligon bezprawia?*, [w:] tegoż, *Niepokój o szkołę*, Kraków 1995, s. 153.

¹⁶ H. Rylke, *Kontakt i porozumiewanie się nauczycieli z uczniami. Zawieranie umów*, [w:] *Zanim w szkole będzie źle... Profilaktyka zagrożeń. Poradnik dla nauczycieli*, red. K. Ostrowska, J. Tatarowicz, Warszawa 1996, s. 229.

Przygotowanie najmłodszych na spotkanie z niepełnosprawnością wpisane jest w rolę społeczną nauczyciela-wychowawcy, która w dzisiejszej szkole jest bardzo rozbudowana. Rola społeczna rozumiana jest jako zbiór oczekiwań stawianych jednostce przez innych członków społeczeństwa; ponadto jest ona zespołem praw i obowiązków wynikających z zajmowanej pozycji społecznej. W każdej roli społecznej zawarte są wynikające z niej nakazy, zakazy oraz określona swoboda.

Podsumowanie

Podjęte powyżej rozważania ukazują, iż standardy współczesnego życia zasadniczo zmieniły się w ostatnim czasie i wymagają odpowiedniego przygotowania do nich ludzi. Doskonałym sposobem oswojania społeczeństwa z tematyką niepełnosprawności może być wykorzystanie procesu edukacji. Po okresie burzliwych dyskusji, debat i polemik dokonujących się na niemal wszystkich płaszczyznach ludzkiego życia sprawy związane z kształceniem zawsze zajmowały istotne miejsce, a jego ranga jawiła się jako jedno z priorytetowych zadań stojących przed pokoleniem osób dorosłych. Ważną misją wydaje się określenie i ustalenie, do czego – w obliczu dokonujących się społecznych przemian – ma przygotować ucznia współczesna szkoła. Wciąż otwarty pozostaje temat poprawy sytuacji ludzi niepełnosprawnych, ponieważ mimo podjętych kroków nadal pozostaje jeszcze dużo do zrobienia w tym zakresie. Kluczową rolę odgrywa tu upowszechnianie wiedzy o osobach niepełnosprawnych, szczególnie w społecznościach lokalnych, a co za tym idzie – podejmowanie konkretnych działań.

Bibliografia:

- Blythe S. G., *Harmonijny rozwój dziecka*, tłum. P. Karpowicz, Świat Książki, Warszawa 2010.
Faure E., *Uczyć się, aby być*, tłum. Z. Zakrzewska, PWN, Warszawa 1975.
Karpińska A., *Edukacja w dialogu i reformie*, Trans Humana, Białystok 2002.
Karpińska A., *Kreatorzy edukacyjnego dialogu*, Trans Humana, Białystok 2002.
Kirenko J., *Indywidualna i społeczna percepcja niepełnosprawności*, Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.
Kojas W., *Systemy edukacji i ich teorie a pedagogika*, [w:] *Edukacja jutra. Edukacja w społeczeństwie wiedzy*, red. K. Denek [i in.], Humanitas, Sosnowiec 2010.
Nalaskowski A., *Szkoła jako poligon bezprawia?*, [w:] tegoż, *Niepokój o szkołę*, Impuls, Kraków 1995.

IV. Codziennosc i edukacja wobec niepełnosprawności

- Rędzia B., *GUS. Są wstępne wyniki spisu powszechnego*, Niepełnosprawni.pl 31.08.2012, <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/116886>, dostęp 28.05.2017.
- Rudek I., *Człowiek z niepełnosprawnością. Czy istnieje szansa na akceptację społeczną?*, [w:] *Przełamywanie barier psychologicznych, społecznych i emocjonalnych w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych w społeczeństwie*, red. B. Orłowska, P. Prüfer, Wydaw. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Gorzów Wlkp. 2011.
- Rudek I., *Media w kreowaniu wizerunku osób z niepełnosprawnością. Szczególna rola telewizji*, [w:] *Miejsce Innego we współczesnych naukach o wychowaniu*, t. 4, red. I. Chrzanoska, B. Jachimczak, D. Podgórska-Jachnik, Wydaw. Naukowe WSP, Łódź 2011.
- Rudek I., *O przygotowaniu dzieci i młodzieży do spotkania z niepełnosprawnością*, [w:] *Edukacja. Równość czy jakość?*, red. J. Łukasik, I. Nowosad, M. J. Szymański, Adam Marszałek, Toruń 2010.
- Rylke H., *Kontakt i porozumiewanie się nauczycieli z uczniami. Zawieranie umów*, [w:] *Zanim w szkole będzie źle... Profilaktyka zagrożeń. Poradnik dla nauczycieli*, red. K. Ostrowska, J. Tatarowicz, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN, Warszawa 1996.
- Smolski R., Smolski M., Stadtmüller E. H., *Słownik Encyklopedyczny. Edukacja Obywatelska*, Wydaw. Europa, Wrocław 1999.
- Szczepański J., *Społeczne uwarunkowania rozwoju oświaty*, WSiP, Warszawa 1989.
- Znaniński F., *Nauki o kulturze*, PWN, Warszawa 1979.
- Zrałek M., *Barriere życia niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem barier architektonicznych*, [w:] *Niepełnosprawni w środowisku społecznym*, red. L. Frąckiewicz, Wydaw. Uczelniane Akademii Ekonomicznej, Katowice 1999.

Education in taming of subject of disability

Abstract: The functioning of the modern world determines the need for changes in education. We are starting to accept diversity and differences in many aspects of our lives, instead of being a homogeneous society. One of the components of the category of „otherness” are people with disabilities and their functioning in different life structures.

Education plays invaluable part in preparing human to meet disability, in terms of education and training. These processes have limitless possibilities in terms of attitudes, world of values, standards and rules governing human life (nurture), as well as spreading knowledge and information about the disability itself. This also applies to restrictions arising from it, consequences or negative attitudes towards people with disabilities.

School is a place where educational work is undertaken to promote acceptance and tolerance towards differences of others. Teachers take action to shape appropriate attitudes towards people with disabilities and one of the most appropriate way is to introduce children and young people to the hierarchy of values.

Keywords: disability, education, social integration

Słowa kluczowe: edukacja, integracja społeczna, niepełnosprawność

